

III ΕΝ ΕΥΦΡΟΝΗ ΦΑΟΣ

Μετὰ τὴν δημιουργίαν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τῶν ὄντων ἡ πραγματικότης ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀπλῶς, ὅ,τι αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνέπτυξε μίαν πνευματικὴν διάστασιν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἀναθεωρεῖ τὴν φυσικὴν τῆς βάσιν. Εἰς τοὺς πρώτους βεβαίως χρόνους τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡ ἀντιστοιχία μεταξὺ αἰσθητῶν καὶ νοουμένων ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου πράγματος. Ἡ ἀλλαγή ὁμῶς τῶν ὄρων ζωῆς ἰδίως μετὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ διέσπασε τὴν ταυτότητα τοῦ φαινομένου καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ παρουσίασε τὴν «ἐξωτερικὴν» καὶ τὴν «ἐσωτερικὴν» ἐμπειρίαν, τὴν «ἀντικειμενικὴν» καὶ τὴν «ὑποκειμενικὴν» ὅψιν τοῦ εἶναι. Ὁ θεμελιώδης αὐτὸς ὄντολογικὸς διαχωρισμὸς συνετελέσθη κυρίως διὰ τῆς δημιουργίας ἀπαραστάτων γεγονότων μετὰ τὴν συγκρότησιν τῶν ποιμενικῶν καὶ τῶν γεωργικῶν κοινωνιῶν, ὅποτε διεπιστώθη, ὅτι ὁ κόσμος, ὁ ὁποῖος ἐπροβλημάτιζε τὴν ὕπαρξιν, δὲν ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν σχημάτων τοῦ γλωσσικοῦ του παραστήματος. Ἀνεξαρτήτως ἐν τούτοις τῆς αὐτονομίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πνευματικὴ κίνησις κατ' ἀναφορὰν πρὸς ὅ,τι δὲν ὑπέπιπτεν εἰς τὴν ἀντίληψιν, ἀλλ' ἴσχυεν ὑπὸ τὰ φαινόμενα, τὸ «περιβάλλον» τῆς ὑπάρξεως γίνεται, ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ὁμιλεῖ, **π ε ρ ι ε χ ὀ μ ε ν ο ν**

τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος τοῦ ὀρίζει τὸν τρόπον διαγωγῆς. Ὅπως ὑποτάσσεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν φύσιν, ὑποτάσσεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ ἡ φύσις εἰς τὸν ἄνθρωπον. Οὐσιαστικῶς ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ μεταφυσικὴ τῶν αἰσθήσεων, ἡ ὁποία σήμερον τερματίζει τὴν καθαρῶς ἐννοιολογικὴν τῆς περιόδου καὶ ὑποκαθιστᾷ τὴν δεδομένην βιολογικὴν καὶ πνευματικὴν συνθήκην τῆς ζωῆς.

Ὅ,τι ζῆ, ἐρχεται εἰς δυναμικὴν ἐπαφὴν πρὸς ὅ,τι τὸ περιβάλλει. Ἡ ζωὴ ἐγκείται εἰς τὴν ἀλληλεξάρτησιν αὐτοτελῶν ὀργανισμῶν καὶ φυσικῶν καταστάσεων. Τὴν ἀμοιβαίαν αὐτὴν ἐπίδρασιν μεσιτεύει τὸ σῶμα εἰς τὴν στοιχειώδη καὶ τὴν ἀνεπτυγμένην λειτουργικὴν του δυνατότητα. Τὰ ζῶα διὰ τοῦτο ἐπηρεάζουν τὸ περιβάλλον, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐπηρεάζονται, φυσικῶς. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐφαρμόζουν μίαν τακτικὴν, διὰ νὰ ἐπιβληθοῦν, χρειάζονται τὴν σωματικὴν των δύναμιν. Ὁ ἄνθρωπος διέσπασεν ὅμως τὸν ἄμεσον δεσμόν του πρὸς τὰ πράγματα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει, ὅτι ἔπαυσε νὰ τὰ ἔχη ἀνάγκην. Ἄντὶ νὰ κάμπτη διὰ τῆς βίας τὴν ἀντίστασίν των, ἐπεχείρησε νὰ τὰ πείσῃ νὰ ἐκτελέσουν τὴν θέλησίν του.

Ἡ πειθὴ προϋποθέτει τὴν συγγένειαν μεταξὺ ἀποστολέως καὶ ἀποδέκτου τῆς ἐντολῆς. Τὰ ζῶα δὲν ἀνέπτυξαν γενικῶς τὴν γλῶσσαν ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς βιολογικῆς των ὁμοταξίας, διότι δὲν ὑπῆρξεν ἀνάγκη νὰ ὑποθέσουν, ὅτι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν των χρειάζεται ἄλλη λύσις πλὴν τῆς δυναμικῆς των ἐπεμβάσεως. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐγενίκευσε τόσον περισσότερο τὴν ὑποψίαν, ὅτι τὰ γεγονότα καὶ τὰ φαινόμενα ζοῦν, ὅπως ἐκεῖνος, ὅσον ὀλιγώτερον ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ σωματικῶς τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ βιολογικὴ του

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

μειονεξία τὸν ἔφεραν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ φυσικά του ὄρια καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὑπέρβασίν των διὰ μιᾶς ἐσωτερικῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ πράγματα, τὰ ὅποια κατὰ τὴν δοκιμασίαν αὐτὴν τῆς ὑπάρξεώς του παρουσίασαν μίαν αὐτάρκειαν ἀντιστρόφως ἀνάλογον τῆς ἰδικῆς του ἀδυναμίας.

Ἡ γλῶσσα λοιπὸν ὑπῆρξεν ἐπακόλουθον τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὰ ὄντα αἰσθάνονται τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν ἐφαρμόσουν, ἀρκεῖ νὰ τὴν ἐννοήσουν. Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ σώματος ὡς ἐξωτερικεῖσις τῆς προθέσεως, ἡ ὅποια δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ φυσικῶς, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πνευματικὸς σὺνδεσμός τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ συμβατικὴ αὐτὴ ἔκφρασις ἐξακολουθεῖ νὰ συνδέῃ τὰ νήπια (νή—ἔπος) πρὸς τὴν μητέρα των ἢ ὄσους ἐπιχειροῦν νὰ συνομιλήσουν μὲ ἀλλοδαπούς ἢ ἐξ ἀποστάσεως. Ὁρισμένα παιδιὰ ἐπίσης δὲν χειρίζονται τὴν γλῶσσαν προκειμένου νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τοὺς γονεῖς των, ἀλλ' ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ἐγχειρήματος καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐκβιάσουν τὰ συγγενῆ ὄντα διὰ μέσου δραματικῶν παραστάσεων τοῦ σώματος ἢ ἀνάρθρων κραυγῶν. Ὅτι τὸ πρωτόγονον αὐτὸ εἶδος ἐκφράσεως ὡς μέθοδος ἐπηρεασμοῦ τοῦ ἐμψύχου περιβάλλοντος δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀποδεικνύεται καὶ διὰ τῆς προσβολῆς, τὴν ὅποιαν αἰσθάνονται π.χ. οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ ἀνοιγμα τῆς παλάμης πρὸς τὴν κατεύθυνσίν των ἢ διὰ τῶν παθολογικῶν κληρονομημάτων τῆς νοοτροπίας αὐτῆς, ἡ ὅποια ἔχει ἀκόμη τὴν δύναμιν νὰ παραλύῃ τὴν σωματικὴν ἀντίστασιν. Εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον ἐδημοσιεύθη πρὸ μηνῶν ἡ ἀκόλουθος εἰδησις: «Ναρκοληψία. Μιὰ παράξενη ἀρρώστια πολὺ διαδεδομένη. Ἀκατάσχετη ὑπνηλία καὶ παράλυσις . . . Σὲ μιὰ πόλη

του̅ Μισσιισσιππη̅ ένα κοριτσάκι 13 ἐτῶν παρέστη μάρτυς μιᾶς ἐφιαλτικῆς σκηνῆς. Ὁ πατέρας της ἔξαλλος κρατοῦσε ένα μαχαίρι καὶ ἀπειλοῦσε νὰ τὸ βυθίσῃ στὸ λαιμὸ τῆς μητέρας της . . . Ἡ μικρὴ κατελήφθη ἀπὸ φοβία . . . Λίγες βδομάδες μετὰ τὸ ἐπεισόδιο ἄρχισε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ λήθαργο στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας . . . Ὁ δρ. Ντέμεντ πιστεύει ὅτι γενικῶς ἕνας στοὺς 2000 Ἀμερικανούς ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὴ τὴν πάθηση»¹. Εἰς τὸ ἴδιον ψυχολογικὸν πλαίσιον θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Λουκιανοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν «οὐκ ἂν ἀφείη τὸ βέλος Αἰθίοψ ἀνὴρ . . . εἰ μὴ πρότερον ὀρχήσαιτο καὶ τῷ στήματι ἀπειλήσειε καὶ προεκφοβήσειε τῇ ὀρχήσει τὸν πολέμιον»².

Ὅτι ὁ ἔμμεσος τρόπος τῆς ἀποκρούσεως τοῦ κινδύνου ἢ τῆς κατακτήσεως τοῦ θύματος εἶχε σχέσιν μετὰ μάτια (προτοῦ ἀναλάβῃ τὴν ὑπόθεσιν τὸ σαρκῶδες ὄργανον τῆς στοματικῆς κοιλότητος, τὸ ὁποῖον ἔδωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν «γλῶσσαν» τὴν ὀνομασίαν του, διὰ νὰ δηλωθῇ τὸ φαινόμενον τῆς ἠχητικῆς ἀρθρώσεως καὶ τελικῶς ἡ πνευματικὴ παράστασις τῆς πραγματικότητος), φαίνεται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς πεποιοθήσεως, ὅτι τὸ βλέμμα ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προσβάλλῃ ἀνθρώπους ἢ ζῶα, ἔμψυχα ὅπωςδήποτε ὄντα. Τελικῶς ὅμως δὲν ἐπεκράτησεν οὔτε ἡ χορευτικὴ οὔτε ἡ ὀπτικὴ γλῶσσα, ἴσως διότι ἔπρεπε νὰ σιγήσῃ τὴν νύκτα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δείξῃ τὸ σῶμα του. Ὅσοι πιστεύουν, ὅτι σκοπὸς τῆς ὁμιλίας ἦτο ἡ ἀνακοίνωσις πληροφοριῶν, δικαιολογοῦν τὴν μετάβασιν αὐτὴν ἐκ τῆς ὀράσεως εἰς τὴν ἀκοὴν διὰ τῆς

1. «Ἀκρόπολις», 23 Ἰουλίου 1972

2. Περὶ ὀρχήσεως 18 (ρ. 278)

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

παρατηρήσεως, ὅτι μὲ τὴν κραυγὴν προκαλεῖται ἡ προσοχὴ τόσο κατὰ τὴν νύκτα, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, ὁπότε μάλιστα δὲν διακόπτεται, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν νευμάτων, ἢ σωματικὴ ἀπασχόλησις¹. Ἐὰν ὅμως τὰ βιώματα τῆς στοιχειώδους κοινωνικῆς ομάδος ἦσαν κοινά, ἐνῶ τὸ περιβάλλον ἐπροβλημάτιζε τὰ μέλη τῆς κατὰ τρόπον ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὸν βιολογικὸν τῶν ἐξοπλισμῶν, ἢ ἀνάπτυξις τοῦ προφορικοῦ λόγου δὲν ἀπέβλεψε τόσο εἰς τὴν μετάδοσιν εἰδήσεων, ἀλλ' εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν κινδύνων, ὅπου δὲν ἔλυε τὸ θέμα ἢ δυναμικὴ στάσις. Ἐχει διὰ τοῦτο δίκαιον ὁ M. Heidegger, ὅταν ὑποθέτῃ, ὅτι ἀρχικῶς ἡ «λογοποίησις τοῦ εἶναι» προέκυψε ἐνώπιον «τοῦ καταπληκτικοῦ καὶ τοῦ ἀξένου»², τῶν νυκτερινῶν φόβων τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὅποιοι τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ συλλάβῃ, χωρὶς νὰ βλέπῃ, περὶ τίνος πρόκειται.

Ὅπως δὲποτε ὁ ἦχος ὑποκατέστησε τὸ φῶς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὰ φαινόμενα παρουσιάζοντο εἰς τὴν ὁμαλήν των διάστασιν. Ἐὰν τὸ σκότος δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐποπτικὴν ὁμιλίαν, ἢ φωνὴ ὅμως εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ προκαλῆ παραστάσεις, ἦτο ἐπόμενο νὰ πιστευθῇ, ὅτι μεταξὺ τοῦ ἠχητικοῦ σώματος τῶν (ὑποθετικῶν ἢ ἀληθινῶν) ζώων καὶ τῆς πραγματικῆς των ὑπάρξεως ἴσχυε μία ἐσωτερικὴ συνάρτησις. Παρ' ὅτι ὡς διάταξις ἀλληλοδιαδόχων φθόγγων ἢ γλῶσσα δὲν εἶχε παραστατικὸν χαρακτῆρα, διέθετεν ὅμως τὴν ἰκανότητα νὰ δημιουργῇ τὰ εἰδωλα τῶν ὄντων, ἔστω καὶ ἂν ἐσχετίζετο ἀμέσως πρὸς τὴν ἀκοήν. Ὡς «γέννημα τοῦ σκότους» ὁ ἔναρ-

1. Ἴδε Alain: *Éléments de philosophie*, Paris 1941²³, σ. 155/56

2. *Einführung in die Metaphysik*, Tübingen 1953, σ. 134

θρος λόγος «έφώτισε» λοιπόν τήν πραγματικότητα. 'Υπῆρξεν ἡ πρώτη περίπτωση αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Ἡράκλειτος διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος «ἐν εὐφρόνῃ φάος ἀπτεται ἑαυτῷ ἀποσβεσθεῖς ὄψεις»¹.

Τὸ φῶς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθη ὁ πνευματικὸς κόσμος, προεβλήθη ἐντὸς ὀλίγου πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀπέκτησεν ἀντικειμενικὸν παράστημα. Ὁ λόγος ἔγινε περίγραμμα καὶ χρῶμα εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ σπηλαίου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου εὕρισκεν ὁ ἄνθρωπος καταφύγιον τὴν νύκτα καὶ ταυτοχρόνως πρακτικὸς τρόπος ἐλέγχου τῶν ἐποπτικῶν του δεδομένων. Ἡ γλῶσσα δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν ἀκουστικὴν τῆς ἔκφρασιν, ἀλλ' ἔγινεν ἡ πρώτη «ζωγραφικὴ» καὶ συγχρόνως ἀφετηρία τῆς «τεχνικῆς», ἐφ' ὅσον τὰ ὀνόματά τῆς ἦσαν ἡ θέλησις τῶν ὄντων εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ,τιδῆποτε ἀργότερον ἔπρεπε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ζωὴν ὡς ἐπέκτασις τῆς φυσικῆς δυνατότητος, ὑπῆρξεν ὑποβολὴ τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐδέσμευε γλωσσικῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς αἰσθήσεως. Δὲν ἦτο τὸ βέλος ἡ αἰτία τοῦ φόνου τῶν θηραμάτων, ἀλλὰ τὸ μέσον τοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον τὰ ἐξεβίαζε νὰ παραδοθοῦν. Ὁ λόγος ὑπῆρξεν ὁ μεσίτης μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ σημασία του δὲν συνίστατο εἰς τὴν μιμητικὴν του δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐπέτυχεν νὰ ὑλοποιήσῃ τὴν θέλησιν, νὰ δημιουργήσῃ μίαν τρίτην — οὔτε καθαρῶς φανταστικὴν οὔτε καθαρῶς φυσικὴν — κατάστασιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη ἔκτοτε ὁ ἀνθρώπινος βίος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὰ σημερινὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα παρουσιάζουν τὴν γλῶσσαν ὡς ἔσχατον βαθμὸν τοῦ ἐγχειρήματος νὰ τεθῇ ὁ κόσμος ὑπὸ

1. Diels I B' 26

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ἔλεγχον διὰ μέσου τῆς ἐσωτερικῆς του ἐνεργείας.

Ἐάν λοιπὸν ἡ ὁμιλία παύη νὰ ἔχη σήμερον πρακτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν, αὐτὸ συμβαίνει, διότι εὐρίσκεται εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκπληρώσεως τοῦ προορισμοῦ της. Κατὰ τὴν διάρκειαν βεβαίως τῆς ἱστορίας ὁ λόγος ἀπεδεσμεύθη ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ προσεπάθησε νὰ τὰ προσδιορίσῃ, χωρὶς νὰ τὰ λάβῃ ἐμπειρικῶς ὑπ' ὄψιν. Ὅπου ὁμως εἶχε διὰ τοὺς ἀνθρώπους οὐσιαστικὴν σημασίαν, ἐπεδίωξε νὰ λύσῃ τὰ βασικά των προβλήματα διὰ τῆς ἠθικῆς των διαγωγῆς κατ' ἀναφορὰν πρὸς ὅ,τι ἔπρεπε νὰ ἰσχύῃ μεταξὺ των ἢ πρὸς ὅ,τι ἐπέβαλλε μία ὑπερφυσικὴ αὐθεντία. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει ὅπωςδῆποτε ἀνάγκη νὰ συνομιλήσουν ἢ νὰ ἐφαρμόσουν οἱ ἄνθρωποι μίαν λογικὴν ἢ θρησκευτικὴν ἐντολήν, διὰ νὰ ἔχουν, ὅ,τι χρειάζονται, διότι τὸ αἶτημά των ἐκτελεῖται, χωρὶς νὰ πράξουν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐνέργεια, τὴν ὁποίαν ἀποδεσμεύει μία τεχνικὴ διαρρύθμισις, παρουσιάζῃ τὴν «πρακτικὴν» συμπεριφορὰν εἰς μίαν χαρακτηριστικὴν τῆς ἄποψιν, τὸ γεγονός, ὅτι σήμερον ἡ γλῶσσα τίθεται εἰς διαθεσιμότητα, σημαίνει, ὅτι ἐγκαταλείπει τὴν ἀντικειμενικὴν τῆς προβολήν: τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἐνεργητικὸν του σύνδεσμον πρὸς ὅ,τι τὸν ἐνδιαφέρει καὶ τὸν ἐκφράζει, ἐκ τῶς θέματος. Ὅ,τι προσδιορίζει τὴν πράξιν καὶ δημιουργεῖ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, συντελεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς συνειδήσεως. Διὰ νὰ θέσῃ ἐπομένως ἡ γλῶσσα καὶ πάλιν τὸν κόσμον ὑπὸ ἔλεγχον, πρέπει νὰ γίνῃ μεταγλῶσσο, νὰ συγκεντρώνη τὴν προσοχὴν της εἰς τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου ὑποκαθίσταται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὴν ὕπαρξίν του.

Σ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Πρὸς τὸ παρὸν ἐν τούτοις ἡ «τεχνική» παρουσιάζεται, ὅπως ἄλλοτε ἡ φύσις, ὡς μία ὑπόθεσις, ἡ ὁποία θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διαφοροποιηθῆ καὶ νὰ ἐξηγηθῆ ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν της ἐκδηλώσεων. Ἐναντι τῶν φυσικῶν φαινομένων ἡ κατασκευαζομένη πραγματικότης δὲν ἔχει ὅμως ποιοτικὴν, ἀλλὰ ποσοτικὴν διάστασιν. Ἐναντι τῶν ἀριθμητικῶν της δεδομένων ἡ μία συσκευή διαφέρει καὶ κοστίζει περισσότερον τῆς ἄλλης, ἀλλ' εἰς τὸ ἐρώτημα, τί εἶναι καθ' ἑαυτήν, δὲν ἀπαντᾷ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δυναμικῶν της στοιχείων οὔτε τὸ οἰκονομικὸν της ἀντιστάθμισμα καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἡ ἐμφάνισις της. Ἐνῶ ἡ ποιότης ἔχει σταθερὸν χαρακτήρα, διότι ἐκφράζει τὴν οὐσίαν, ἡ ποσότης δὲν δεσμεύεται ὑπὸ τῆς ἐκάστοτε μορφολογικῆς της τιμῆς, διότι ὁ ἀριθμὸς δὲν ἀποκαλύπτει τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων, ὅ,τι τὰ διακρίνει τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὅ,τι τὰ παρουσιάζει ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀπόψεως. Ὁ τρόπος παρουσιάσεως εἶναι κατὰ ταῦτα διὰ τὴν ποσότητα ἐπ ο υ σ ι ὡ δ η ς. Τὰ τεχνικὰ πράγματα ἐμφανίζονται λοιπὸν μεταξύ των διαφορα, χωρὶς νὰ μαρτυροῦν ὅπωςδῆποτε περὶ τίνος πρόκειται. Ἐναντιθέτως εἶναι δυνατόν νὰ καθορίσουν τὸ σχῆμα των μὲ γνώμονα τὴν φροντίδα ὄχι νὰ δείξουν, τί τὰ χαρακτηρίζει καὶ νὰ πληροφορήσουν ἀναλόγως τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πῶς θὰ συγκαλύψουν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν, διὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ γλῶσσα δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀντικειμενικὴν διάστασιν, ἀλλὰ καὶ μίαν μορφήν αὐτοσυνειδησίας ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου συμφέροντος.

Ἐὰν ἡ ἐμπειρία κατέληγεν ἄλλοτε εἰς τὴν ὀνομασίαν τοῦ πράγματος, σήμερον δημιουργεῖται τὸ πρωθύστερον σχῆμα νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος, πῶς ὀνομάζεται, ὅ,τι

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

δέν έχει αντιληφθῆ. Ἐάν ὅμως διὰ τοῦ ὀνόματος ἀπεκαλύπτετο ἐκεῖνος ἰδίως ὁ χαρακτήρ, ὁ ὁποῖος παρουσίαζε τὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ ἀντικειμένου, τώρα ἡ ὀνομασία προσδιορίζει τὴν στάσιν τοῦ ἀντικειμένου ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γλῶσσα διὰ τοῦτο ἀναφέρει ὀνομαστικῶς τὰ ὄντα, χωρὶς νὰ τὰ περικλείη ἐντὸς τοῦ λόγου. Φαινόμενα καὶ γεγονότα ἐπισημαίνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, χωρὶς νὰ «λέγωνται». Συμβολίζονται μόνον γλωσσικῶς, δέν περιορίζονται ὅμως εἰς τὰ δεδομένα τῆς πνευματικῆς των παραστάσεως, ἀλλὰ ζοῦν ὑπὸ τὴν κάλυψιν τῆς ἑνα βίον τρομακτικῆς αὐθαιρεσίας, ὅπως ἄλλοτε τὰ δαιμονικὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα δέν εὑρίσκοντο ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ φυλαχθῆ, ἀλλ' ἦσαν ἡ γλωσσικὴ νύξις ἀσυνειδήτων ἢ ἀντιθέτων πρὸς τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς του.

Ἰπὸ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον ἢ τὸ πάθος του ἐμφανίζονται σήμερον ὡς παράλληλα γεγονότα. Ἡ γλῶσσα ἐξακολουθεῖ νὰ βλέπη πρὸς τὰ ἔξω, νὰ διακρίνη π.χ., ἐάν τὰ αὐτοκίνητα εἶναι BMW ἢ DKW ἢ NSU, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν των, ἐφ' ὅσον τὰ θεωρεῖ ὡς στοιχεῖα τοῦ περιβάλλοντος καὶ ὄχι ὡς τρόπους συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Οὔτε ὅμως ὅσοι ἀγοράζουν «Ἄσσο φίλτρο» οὔτε ὅσοι ἔχουν συσκευὴν «URANYA» οὔτε ὅσοι συνδέονται μὲ τὴν E.O.K., ἀντιλαμβάνονται τὰ πράγματα, ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦν τὴν γλωσσικὴν των δήλωσιν. Οἱ περισσότεροι ἀσφαλῶς ὑποπτεύουν, ὅτι τὸ κάπνισμα δέν εἶναι ἀπλῶς διασκέδασις οὔτε ἡ τηλεόρασις ἀπλῶς μέσον συλλήψεως ὀπτικῶν κυμάτων οὔτε ὁ διεθνὴς ἐμπορικὸς σύνδεσμος ἀπλῶς διεύρυνσις τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν. Ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ σημερινοῦ κόσμου εἶναι μόνον ποσοτικὴ, ἡ ἀντιμετώπισις των μόνον φυσικὴ,

Σ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ή ονομασία των μόνον αντικειμενική, δέν θά ύποτάσσωνται είς τόν άνθρωπον, άλλα θά έλέγχουν τήν διαγωγήν του.

Όπως κατά τήν προγλωσσικήν έποχήν «τόν λόγον είχεν» ή πραγματικότης, ή όποία επέβαλλεν είς τόν άνθρωπον τήν γεωκλιματικήν της συνθήκην, αναλόγως και ή τεχνολογική συγκρότησις τής ύπάρξεως προσδιορίζει σήμερον τόν τρόπον ζωής. Ή άλλαγή διά τουτο είς τήν έξάρτησιν του ανθρώπου έκ τών ιστορικών πραγμάτων και τάσεων θά συνέβαινε, μόνον έφ' όσον μετεβάλλετο ή όπτική γωνία και ή γλώσσα έσχετίζετο προς τήν ποιότητα και όχι προς τούς αριθμούς, προς τήν θορυβία και όχι προς τήν φύσιν, προς τήν πρόσωπον και όχι προς τήν αντικείμενον. Αυτό βεβαίως θά τήν μετέτρεπεν είς φιλοσοφίαν, άλλ' ή άποκάλυψις τών έσωτερικών κινήτρων τής πραγματικότητος είναι ή μοίρα της. Τελικώς και είς τήν προϊστορικήν έποχήν δέν έδέσμευσε τά όντα, παρά μόνον έφ' όσον υπέδειξεν είς τόν άνθρωπον νά τά πλησιάση από τής πλευράς εκείνης, ή όποία δέν τόν έξέθετεν είς κίνδυνον. Ένώπιον τής ίδιας άποστολής εύρίσκεται και τώρα: Νά έπιστημάνη τήν πρόσβασιν προς τά τεχνικά φαινόμενα και νά τά συλλάβη ως συνάρτησιν τής ανθρωπίνης ευθύνης· νά μή διαμαρτύρεται π.χ. διά τήν μόλυνσιν του περιβάλλοντος, άλλα νά ύποχρεώση τούς ανθρώπους ως άτομα και ως έθνη νά μεταβάλουν τήν συμπεριφοράν των εναντι τής φύσεως.

Ή άπαίτησις είς τήν προκειμένην περίπτωση δέν είναι ιδιωτική μόνον ύπόθεσις· δέν πρόκειται όμως νά έκπληρωθῆ ανεξαρτήτως τής προσωπικῆς ύποχρεώσεως. Ή γλώσσα χαρακτηρίζει μίαν συνολικήν τοποθέτησιν εναντι του κόσμου, άλλ' έκφράζει πάντοτε συγκεκριμένους ανθρώπους. Τό ζήτημα λοιπόν δέν θά λυθῆ έκτός

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

τῶν ὀρίων τῆς ἀτομικῆς εὐθύνης. Αὐτὴ θὰ μεταβῆ ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς ἀνησυχίας εἰς τὸν γενικὸν προβληματισμόν. Ὅπως συνέβη καὶ κατὰ τὴν νυκτερινὴν ὥραν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ κόσμου εἰς τὸ φῶς τῶν γλωσσικῶν παραστάσεων, ἀπαιτεῖται καὶ τώρα ὁ φωτισμός τῶν πτυχῶν ἐκείνων τῆς ψυχῆς καὶ τῶν κινήσεων ἐκείνων τῆς ἱστορίας, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται, ὅ,τι τρομοκρατεῖ τὴν ὑπαρξιν ἐντὸς τοῦ πνευματικοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον τὴν περιβάλλει. Βασικῶς ἡ ἀπαίτησις αὐτὴ σημαίνει, ὅτι τὰ σημερινὰ ὄντα δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς δεδομένα παγίων ἰδιοτήτων, ἀλλ' ὡς δυνατότητες δημιουργίας καταστάσεων εἰς τὸν κόσμον τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπειρίας.

Ὁ γλωσσικὸς αὐτὸς μεταπροσανατολισμὸς συνεπάγεται τὴν ἐκτίμησιν τῆς μεταβολῆς εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος. Διὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους —α) ἔνεκα τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὸν μῦθον, ὁ ὁποῖος ἐξεθείαζε τὴν κοινωνικὴν αὐθαιρεσίαν, β) ἔνεκα τῆς γραφῆς, ἡ ὁποία προέτρεψε τὴν σκέψιν νὰ ζητήσῃ τὸ ἰδανικὸν ὑπόβαθρον τῆς ἐννοίας, γ) ἔνεκα τοῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον συνέδεσε τὴν εὐτελεῖαν τοῦ ἐμφάνισιν πρὸς μίαν ἀντικρυσματικὴν ἀξίαν, δ) ἔνεκα τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ σταματήσῃ τὴν πολιτικὴν φθοράν, ε) ἔνεκα τῶν ἀπανθρώπων ὄρων ζωῆς, οἱ ὁποῖοι ἔστρεψαν τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν ὑπερβατικὸν κόσμον— ὁ χρόνος ἐθεωρήθη σχεδὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς μας ὡς ἐξωτερικὴ συνθήκη τῆς ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα «οὐσιαστικῶς» ἔπρεπε νὰ ᾔσαν ἀκίνητα. Ὁ τεχνικὸς ὅμως κόσμος δὲν ἀποτελεῖται κατὰ βάσιν ἐκ πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ συναρτήσεων, ἔναντι τῶν ὁποίων ὁ παρατηρητὴς δὲν εἶναι μόνον κριτής, ἀλλὰ συγχρόνως παράγων.

Ἡ συνείδησις αὐτῆ τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος μεταβάλλει τὴν μορφήν του ἀναλόγως τῶν ἐπιστημονικῶν ἐξελίξεων, τῶν διεθνῶν σχέσεων καὶ τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς, εἶναι μία ἱστορικὴ ἐπιταγή, ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τελικὴν φάσιν τῶν τεχνικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται — ἐφ' ὅσον ἡ γλῶσσα δὲν παρακολουθεῖ τὸν τρόπον τῆς συγκροτήσεώς των — ἀποτετελεσμένα καὶ χωρὶς προειδοποίησιν, ὅπως οἱ πάνοπλοι ἀντίπαλοι τοῦ Ἰάσονος ἐκ τῆς γῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ σύγχρονα ὄντα ἐτοιμάζονται ὡς πρὸς τὴν αἴσθησίν των ἐκτὸς τοῦ χρόνου, διὰ νὰ αἰφνιδιάσουν τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν καταπλήξουν διὰ τῶν χαρακτήρων, τοὺς ὁποῖους ἀπέκτησαν μὲ γνώμονα τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ καὶ νὰ τὸν χρειασθοῦν. Καὶ ὅπως δὲν θίγουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μυστικῆς των παραγωγῆς τὸν ὑποκειμενικὸν χρόνον, δὲν τὸν διαφοροποιοῦν ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς ὄψεώς των, ἀλλὰ παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι μένουν ἄφθορα, μέχρις ὅτου αἰφνιδίως καὶ πάλιν ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ μιᾶς ἄλλης μορφῆς, ἡ ὁποία μὲ τὴν σειρὰν της θὰ διατηρήσῃ τὰ προσχήματα, ὡς ἐὰν δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὴν μεταβολήν.

Κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία καθώρισε τὰ φυσικὰ δεδομένα εἰς τὴν ὀλικὴν των ἐμφάνισιν, ἡ ἀνωτέρω παρατήρησις σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαλύει τὸν σύνδεσμόν του πρὸς τὸν ὄρατὸν χρόνον, ὅτι δὲν διαρκεῖ «ταυτοχρόνως» πρὸς τὰ πράγματα, δὲν συμπάσχει πνευματικῶς τὰ μορφολογικά των πάθη, δὲν γνωρίζει δηλαδὴ τὴν ἀφετηρίαν, τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν κατάληξιν των, ὥστε νὰ προβλέπη, πότε θὰ ἐμφανισθοῦν, πῶς θὰ συμπεριφερθοῦν καὶ ποῦ θὰ ὀδηγήσουν, διὰ νὰ προετοιμασθῇ ὁ ἴδιος ἐνώπιον τοῦ μέλλοντος. Τὸ γεγο-

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

νός, ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἦσαν τρόποι παρουσιάσεως τοῦ χρόνου, προσέφεραν εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐξασφαλίζῃ κατὰ τὴν ἀπόδοσίν των τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν συμβουλεύῃ διὰ τῶν ὀνομαστικῶν, παροιμιακῶν, μυθικῶν καὶ ποιητικῶν τῆς ἐκφράσεων, τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε τὴν λέξιν «ἀγρός», ἐφαντάζετο τὸ περιεχόμενόν της εἰς ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν μορφῶν τοῦ ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τοῦ χειμῶνος καὶ συγχρόνως τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ, τὴν ἐλπίδα, ἡ ὁποία τὸν περιέβαλλε καὶ τὴν ἀγωνίαν, ἡ ὁποία τὸν συνέδεε πρὸς τὴν θεῖαν διάθεσιν.

Ἀντιθέτως τὰ τεχνικὰ πράγματα ἐμφανίζονται καὶ θέλουν νὰ παραμείνουν χωρὶς παρελθόν. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ χρόνου δημιουργίας ὑπάρχει μία σκιά, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπικρατεῖ μέγας συνωστισμός, χωρὶς νὰ διακρίνεται, τί ἀκριβῶς συντελεῖται. Διὰ τῆς ὀψεως των καὶ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἀπευθύνουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀποκηρύσσουν ἐξ ἄλλου τὴν σχέσιν των πρὸς ὅ,τι διαδέχονται, ἔστω καὶ ἂν ἡ διαφορὰ των συνίσταται μόνον εἰς τὸ περίβλημα ἢ τὴν ἐπιγραφὴν. Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα διὰ τοῦτο δὲν ὠριμάζουν· παραμένουν, ὅπως ἐμφανίζονται καὶ συγκρατοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν των ἀκίνησιν. Καθὼς ἀναλαμβάνουν νὰ ἐκτελέσουν μίαν ἐνέργειαν, ἀρχίζουν νὰ δυσανασχετοῦν διὰ τὴν ὑπαρξίν των, μέχρις ὅτου παραχωρήσουν τὴν θέσιν των εἰς ἓνα — ἐπίσης ἐφ' ὅρου ζωῆς — ἀμετάβλητον διάδοχον, ὁ ὁποῖος καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχη νέα γνωρίσματα, διαθέτει ἄλλην ὀνομασίαν ἀναλόγως τοῦ τί ἤθελε νὰ νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δυνατότητά του. Ἐντὸς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν δὲν ἔχει ὡς ἐκ τούτου ἐνσαρκωθῇ ὁ χρόνος· δὲν φιλοξενεῖται ἢ ἐξέλιξις τῆς μορφῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐπέβαλλε τὴν παρακο-

Σ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

λούθησίν της. Οί «τεχνικοί» ὄροι δὲν προσφέρουν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ὄντολογικὴν του συνέχειαν, ἐφ' ὅσον τὸν συνδέουν πρὸς μίαν συστηματικῶς προσωρινὴν ὑπόθεσιν, ἢ ὁποῖα τὸν ἀπαλλάσσει τῆς πράξεως, τῆς εὐκαιρίας δηλαδή νὰ δημιουργήσῃ αὐτοπροσώπως τὴν ἐσωτερικὴν του διάστασιν.

Ἄλλεπάλληλα φαινόμενα καὶ γεγονότα πνευματικῆς καταγωγῆς διαλύουν εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸν δεσμὸν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἔγχρονον κόσμον. Ἀναλαμβάνουν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν πρόθεσιν του ἢ τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποῖαν τοῦ ἐφύτευσαν καὶ ἀναπτύσσουν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἓνα ἐξοντωτικὸν ἢ σκηνοθετημένον ἀνταγωνισμόν, διὰ νὰ μονοπωλήσουν τὴν ἀντιπροσωπευτικὴν τῶν δραστηριότητά. Ὄταν δὲν συγκρούωνται μετὰξὺ τῶν, ἐπιδίδονται εἰς τὴν ρητορικὴν ἢ τοῦ προσφέρουν θεάματα, ἴσως διὰ νὰ τὸν ἐξευμενίσουν, ἐπειδὴ π.χ. συντομεύουν τὸν δρόμον του πρὸς τὸν θάνατον, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν «Ἄσσο φίλτρο», ὁ ὁποῖος τὸν μεταφέρει τηλεοπτικῶς εἰς τὰ γήπεδα. Ἐὰν εἰς τὴν Γερμανίαν προστίθενται κατ' ἔτος ἄνω τῶν 7000 νέων ἀντικειμένων εἰς τὸν κατάλογον τῶν καταναλωτικῶν εἰδῶν¹, δημιουργεῖται εἰς τὸν χῶρον τῆς ζωῆς μία κατάστασις πολιορκίας, ἢ λύσις τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται πρὸς στιγμὴν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ὄρων τῆς ἰσχυροτέρας πιέσεως.

Ὁ ἄνθρωπος εὕρσκεται σήμερον ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἀσυδοσίαν ἐναλλασσομένων καὶ πάντοτε πρωτοφανῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα βιάζουν τὴν προσοχὴν του καὶ βυθίζονται πάλιν εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ χρόνου. Παύει διὰ τοῦτο νὰ ἐνθυμῆται, τί συνέβη καὶ νὰ προβλέ-

1. W. Menge: Der verkaufte Käufer, Wien-München-Zürich 1971, σ. 28